4 Majoritetsbefolkningen om fornorskning og forsoning

Jonas Stein
Førsteamanuensis (UiT)

Eva Josefsen
Professor, (UiT)

Else Grete Broderstad
Professor, (UiT)

Sammendrag

Ifølge Sannhets- og forsoningskommisjonens mandat skulle kartleggingen av fornorskningspolitikkens konsekvenser blant annet omfatte forholdet mellom majoritetsbefolkningen og samer, kvener/norskfinner. Dette gjaldt særlig fornorskingspolitikkens konsekvenser i form av diskriminering og utbredelse av fordommer mot samer og kvener/norskfinner. Kommisjonen skulle også legge grunnlaget for fortsatt forsoning mellom samer, kvener/norskfinner og majoritetsbefolkningen.

For å si noe om majoritetsbefolkningens plass i oppgjøret med fornorskningspolitikkens konsekvenser, trengs det kunnskap om denne delen av befolkningen. Denne studien undersøker majoritetsbefolkningens kunnskap om og kjennskap til Sannhets- og forsoningskommisjonens arbeid. I tillegg undersøker vi majoritetsbefolkningens oppfatning av kunnskapsnivået om fornorskningspolitikken i det norske samfunnet, herunder om kunnskapen endret seg i løpet kommisjonens arbeidsperiode eller i etterkant av rapportframleggelsen. Spørsmål om forsoning og kommisjonens sluttrapport vil også være en del av datagrunnlaget.

Datamaterialet hentes fra fem befolkningsundersøkelser som ble foretatt i perioden 2021-2023, hvor respondentene i all hovedsak var fra majoritetsbefolkningen. Undersøkelsene ble gjort som en del av forskningsprosjektet TRUCOM, og ble gjennomført av Digsscore, UiB. Respondentgrunnlaget var rundt 2000 personer ved hver av de fem rundene.

4.1 Innledning

Stortinget opprettet «Kommisjonen for å granske fornorskingspolitikk og urett overfor samer, kvener og norskfinner (Sannhets- og forsoningskommisjonen)» (SFK) i 2018. I mandatet viste Stortinget til at den uretten som det samiske urfolket og de nasjonale minoritetene kvener og norskfinner hadde vært utsatt for gjennom statens aktive assimileringspolitikk, hadde påvirket forholdet mellom disse gruppene og majoritetsbefolkningen[1] (SFK, 2023).

Sannhets- og forsoningskommisjoner har vært etablert i mange deler av verden, men av ulike årsaker. For det første har kommisjoner blitt brukt i en rekke land som et verktøy etter krig, diktatur eller apartheid for å bygge nye demokratier. Målet med disse kommisjonene er å ta et oppgjør med systematiske overgrep og vold mot landets befolkning, herunder å etablere en felles forståelse av historien og bygge tillit til et nytt styringsregime (Dancy & Thoms, 2022). Etter hvert har sannhets- og forsoningskommisjoner også blitt brukt i stater hvor det er den demokratiske staten selv som har vært ansvarlig for overgrep og urett, ikke mot hele befolkningen, men mot urfolk og minoritetsgrupper (Skaar 2018). SFK i Norge er en del av denne sistnevnte gruppen av kommisjoner.

En kartlegging av fornorskningspolitikken og dens konsekvenser skulle legge grunnlaget for fortsatt forsoning mellom samer, kvener/norskfinner og majoritetsbefolkningen. Kommisjonen fikk også i oppdrag å foreslå tiltak for informasjon og kunnskapsformidling om fornorskningspolitikken og dens virkninger, til majoritetsbefolkningen. Kommisjonen forsto fornorskningspolitikken blant annet som et «politisk program». Denne politikken ble utviklet til en helhetlig politikk som på 1920-tallet var «inkorporert i de fleste samfunnsområder» (SFK 2023, 252), og hvor målet var at samer og nasjonale minoriteter skulle bli norske. Kommisjonen beskriver den nyere utviklingen av samers og minoriteters rettigheter i to søyler: språk og kultur, og land og vann. I rapporten heter det: «Rettigheter til språk og kultur har vært felles, men ikke identisk, for urfolk og nasjonale minoriteter. Disse rettighetene er langt på vei avklart. Den andre søylen, land og vann, har vært forbeholdt samer som urfolk. Her har det vært langt vanskeligere å få avklart rettighetene» (SFK 2023, 315). Fornorskningspolitikken overfor samene rammet derfor både språklige og kulturelle rettigheter, og landrettigheter. Forsoning i et urfolksperspektiv[2] må derfor forholde seg til begge disse søylene (Josefsen & Broderstad 2024. Ulikheten i innholdet i fornorskningspolitikken og forskjellen i rettighetskrav fra samisk hold på den ene siden og de nasjonale minoritetene på den andre siden, ble ikke ytterligere tematisert av kommisjonen, men det har betydning for fortolkningen av dataene i denne artikkelen. For eksempel kan det tenkes at respondenter ikke har tenkt på de ulike rettighetsforståelsene og at disse har betydning for hva som forstås som fornorskning og hva som kan føre til forsoning.

Mandatets inkludering av majoritetsbefolkningen og kommisjonens behandling av forholdet urfolk/nasjonal minoritet og majoritet, utgjør et bakteppe for denne artikkelen, og vi spør om i hvilken grad og på hvilken måte kommisjonens arbeid har bidratt til majoritetsbefolkningens kunnskap om fornorskningspolitikken og dens konsekvenser for samene. Samtidig er det verdt å merke seg at diskusjonene om fornorskning og forsoning er langt mer omfattende enn det som er tema for denne artikkelen. Det dreier seg blant annet om hvorfor fornorskningen ble et politisk program for norske myndigheter og en forståelse av hva som karakteriserer de lange linjene i relasjonene majoritet-urfolk-minoritet preget av asymmetriske maktforhold.

Analysen og figurene i denne artikkelen er basert på fem befolkningsundersøkelser som ble foretatt i perioden 2021-2023 hvor utvalget er trukket ut fra Norsk medborgerpanel (Fimreite & Ivarsflaten, 2022). Tidsdesignet gjør det mulig å identifisere hvordan kunnskapen og holdningene til majoritetsbefolkningen har endret seg i løpet av perioden for Sannhets- og forsoningskommisjonens arbeid.

Artikkelen vil først gjøre rede for hvordan «majoritetsbefolkningen» framkommer i grunnlags- og vedtaksdokumenter knyttet til kommisjonens arbeid og rapport, samt prosessen fram til og med Stortingets behandling av rapporten. Deretter redegjør vi kort for datagrunnlaget før vi presenterer resultatene fra de fem rundene med spørreundersøkelser og diskuterer disse. Til slutt vil vi gi noen anbefalinger knyttet til behovet for kvantifiserbar kunnskap om trekk ved og utviklingen av majoritetens kunnskap om fornorskningspolitikken og verdien av eventuelle tiltak rettet mot denne gruppen.

4.2 Bakgrunn for SFK og omtalen av majoritetsbefolkningen

SFK ble vedtatt etablert av Stortinget i 2018. Bakgrunnen var en henvendelse Sametinget gjorde til Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) i 2015. Her fremmet Sametinget forslag om en undersøkelseskommisjon om fornorskningspolitikken. I brevet pekes det på et særlig behov for å kartlegge samiske internatbarn og elever, samt hvor og hvilke

[1] I denne artikkelen forstår vi begrepet majoritetsbefolkning som alle de som ikke er den del av den samiske folkegruppe eller de to nasjonale minoritetene kvener/norskfinner og skogfinner. SFK ser ikke ut til å ha definert begrepet, men bruker det i all hovedsak slik vi velger å forstå det i denne artikkelen.

[2] Vi forstår begrepet urfolksperspektiv i en samisk kontekst, som en kollektiv forståelse av verden og samfunnet, basert på samisk historie, verdier, rettigheter, kultur og erfaringer, inkludert tilknytningen til land og vann.

strukturer fra fornorskningsapparatet som enda henger igjen i dagens systemer. Majoritetsbefolkningen nevnes ikke. Departementet avviste forslaget, blant annet av frykt for at det i etterkant skulle komme krav om økonomiske tiltak, samt at kvenene kunne komme til å kreve en tilsvarende kommisjon (Habbestad, 2023, 5). Forslaget ble dermed fremmet for Stortinget av to stortingsrepresentanter (Representantforslag 30 S (2016–2017)). Heller ikke her ble majoritetsbefolkningen nevnt. Imidlertid kom forholdet til majoritetskulturen og hvilke holdninger fornorskningspolitikken hadde bidratt med i majoritetsbefolkningen, med i Kontroll- og konstitusjonskomiteens flertallsinnstilling i 2017 om å opprette en slik kommisjon (Innst. 493 S (2016–2017)). Dette ble av komiteen påpekt som viktig, for å bidra til økt kunnskap i denne delen av befolkningen.

I Stortingets vedtak i 2018 av mandat og oppnevnelsen av kommisjonens medlemmer (Innst. 408 S (2017–2018)), hadde majoritetsbefolkningen en framtredende plass. Dette handlet blant annet om mandatets formål om å legge grunnlaget for fortsatt forsoning mellom samer, kvener/norskfinner og majoritetsbefolkningen. Videre skulle kommisjonen se på hvordan fornorskningspolitikken påvirket majoritetsbefolkningens oppfatninger om samer og kvener/norskfinner, foreslå tiltak for større likeverd mellom majoritet og minoritet, og informere og formidle kunnskap om fornorskningspolitikken og dens virkninger for majoritetsbefolkningen. Også Sametinget og de kvenske organisasjonene tematiserte majoritetsbefolkningen i sine innspill til Stortingets mandatsarbeid (se vedleggene i Innst. 408 S (2017–2018)). Blant annet viste Sametinget til mottatte innspill som pekte på «majoritetssamfunnets manglende kunnskap om samene» (Innst. 408 S (2017–2018). s. 10). Også flere av informantene som ble intervjuet i TRUCOM prosjektet[3] trakk fram forventninger om at kommisjonens arbeid i større grad burde rettet seg mot majoritetsbefolkningen fordi mandatet omfattet også disse (Broderstad & Josefsen, 2023). I juni 2023 ble rapporten lagt fram for Stortinget og ble i november 2024 behandlet av Stortinget.

I kommisjonens rapport blir begrepet *majoritetsbefolkning*[4] brukt 54 ganger.[5] I all hovedsak brukes begrepet enten som et referansepunkt for beskrivelser av samer og andre minoriteter, eller som en av gruppene i en oppramsing av rapportens målgrupper, for eksempel «mellom samer, kvener, skogfinner og majoritetsbefolkningen». Majoritetsbefolkningen er nevnt flest ganger i kapitlet om helse og sosial (10 ganger) og i kapitlet om forsoning (10 ganger). I kapittelet om kommisjonens mandat, sammensetning og arbeidsmetoder sier kommisjonen at i deres arbeid var samer, kvener og skogfinner målgruppen de første årene, men at «de siste årene har kommisjonen også prioritert majoritetsbefolkningen» (SFK 2023, 122). På hvilken måte de gjorde dette eller hvilke kjennetegn denne prioriteringen hadde, framkommer ikke i kommisjonens rapport.

Vårt datamateriale omfatter ikke året 2024. Det kan imidlertid kort nevnes at under en åpen høring 16. april 2024 i regi av kontroll- og konstitusjonskomiteen i Stortinget, hvor både Sametinget og kvenske/norskfinske organisasjoner deltok, ble ordet «majoritetsbefolkning» ikke brukt (Innst. 30 S (2024–2025)). Ved Stortingets behandling av SFKs rapport i november 2024, ble majoritetsbefolkning/-samfunn brukt henholdsvis 29 og seks ganger i komitéinnstillingen (Innst. 30 S (2024-2025). Majoritetsbefolkningen ble nevnt åtte ganger i stortingsdebatten 12. november 2024 (se debatt i Stortinget, sak 2, 12.11.2024), men er ikke nevnt verken i mindretallets 78-punkts forslag eller i de 17 punktene som Stortinget vedtok i saken.

4.3 Data og metode

De fem spørreundersøkelsene fra 2021 til 2023 gir en unik mulighet til å se hvordan innbyggernes kjennskap til og synspunkter om Sannhets- og forsoningskommisjonens arbeid endret seg over tid.

Undersøkelsene ble gjort som en del av forskningsprosjektet TRUCOM, og ble gjennomført av Digsscore, Universitetet i Bergen. Siden dette er et panel, ble de samme respondentene spurt i de forskjellige rundene. Dermed kan endringer over tid i hvordan befolkningen ser på forskjellige spørsmål, følges. Respondentene er tilfeldig rekruttert til panelet, og de utgjør følgelig et representativt utvalg (N=2000[6]) for den norske befolkningen. Et viktig poeng her er at disse dataene gir oss kunnskap om hvordan majoritetsbefolkningen ser på Sannhets- og forsoningskommisjonen.

I undersøkelsen ble det spurt om respondentene identifiserer seg som samisk, og/eller kvensk/

[3] TRUCOM-prosjektet (2020-2024) studerte hvordan Sannhets- og forsoningskommisjonen fortolket og fulgte opp sitt mandat, se https://uit.no/project/trucom_no

[4] Trefford: majoritetsbefolkning/majoritetsbefolkningen/majoritetsbefolkningens. Begrepet 'majoritet' gir 130 treff (inkludert søkeordene ovenfor), som majoritetskultur, majoritetsmenn og -kvinner, majoritetsbakgrunn, majoritetssamfunn, majoritetsspråk, mm. Begrepet 'majoritetsbefolkning' brukes i mandatet.

[5] Av disse 54 treffene er 6 funnet i mandatet, 4 funnet i uttalelser fra institusjoner og organisasjoner, og 2 funnet i vedleggene. Det betyr at det er 42 unike treff i kommisjonens egen tekst.

[6] Runde 21, N=2023, runde nr 24, N=2046, runde 25, N=2336, runde 27, N=1997, runde 28, N=2018. Antall respondenter var en del av avtalen mellom TRUCOM og Digsscore. Et eventuelt frafall framkommer i Digsscores metodebok, men generelt er det svært høy svarprosent i panelet. I disse spørsmålene er det over 99 % som har svart på alle spørsmål. Vekting er gjort i henhold til kjønn, alder, geografi, og todelt utdanningsnivå.

norskfinsk, skogfinsk, men respondentene til dette spørsmålet var så få at det ikke gir et tilstrekkelig datagrunnlag til å identifisere forskjeller. For å utforske hvordan den samiske befolkningen så på oppfølgingen

av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport og hvordan oppfatningene eventuelt var annerledes enn hos majoritetsbefolkningen, kunne utvalget for eksempel ha vært trukket fra Sametingets valgmanntall, selv om dette manntallet ikke kan sies å være fullt ut representativt for den samiske befolkningen over 18 år. Det finnes ikke tilsvarende registre for kvener/norskfinner eller skogfinner.

I spørreundersøkelsene ble respondentene bedt om å gi en vurdering av hvor godt de trodde at folk flest kjente til fornorskningspolitikken (jf. kapitlene nedenfor om kjennskap). I spørreundersøkelsen ble det ikke spurt om respondentenes kunnskap, fordi infrastrukturen som er brukt (KODEM) ikke tillater direkte kunnskapsspørsmål til respondentene. Dette er fordi man ønsker panelet skal måle respondentens holdninger og ikke deres kunnskap. Tidligere surveyforskning har vist at hvis man begynner å måle kunnskap hos den enkelte respondent faller folk i fra panelet. Det kan imidlertid være interessant å se på i hvor stor grad innbyggerne tror at den generelle befolkningen kjenner til fornorskningspolitikken.

I alle tabeller vi presenterer er det brukt vekting som anbefalt av Norsk Medborgerpanel. På https://www.uib.no/medborger kan man lese mer detaljer om panelet. I SIKT sin Surveybank[7] kan man lese detaljer om hvert enkelt spørsmål stilt i TRUCOM og selv bestille datasett. Spørsmål fra TRUCOM er tatt opp i runde 21 (juni 2021), 24 (juni 2022), 25 (november 2022), 27 (juni 2023) og 28 (november 2023).

4.4 Kjennskap til sannhets- og forsoningskommisjonen

Dataene gir en unik mulighet til å se hvordan innbyggernes kjennskap til Sannhets- og forsoningskommisjonens eksistens har endret seg over tid. Respondentene ble stilt følgende spørsmål: «Kjenner du til at Stortinget har oppnevnt en egen sannhets- og forsoningskommisjon som skal undersøke fornorskningspolitikken som var rettet mot samer, kvener, norskfinner og skogfinner?». Som man kan se i Figur 1 ble kommisjonen gradvis mer kjent i befolkningen. Spesielt når rapporten ble offentliggjort i juni 2023 var innbyggernes kjennskap til kommisjonen på sitt høyeste med over 60 prosent som kjente til den. I november 2023 var dette falt til 50 prosent. Den økte mediedekningen i forbindelse med rapportlanseringen fremstår som en naturlig forklaring på toppunktet i juni 2023 og ser ut til å ha hatt en viss vedvarende effekt også i november samme år.

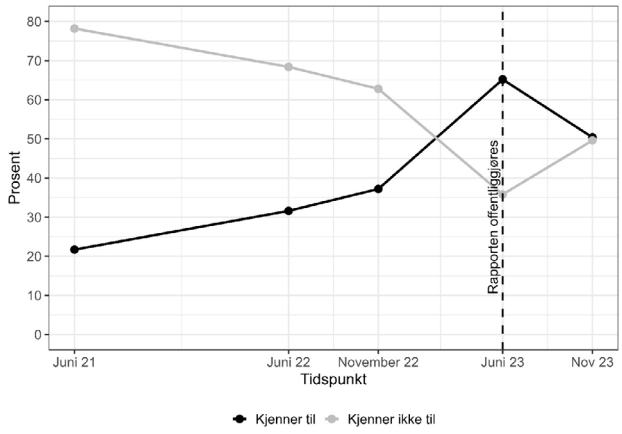

Figur 1 – Innbyggernes kjennskap til sannhets og forsoningskommisjonen, 2021-2023

En annet interessant del av dette er hvordan den geografiske forskjellen har endret seg. I 2022 var det primært i Troms og Finnmark man hadde kunnskap om kommisjonen (se figur 2). I 2023 er det mye jevnere geografisk spredning. Det illustreres av medieanalysene til Skogerbø et al. (2025) som viser til at dekningen av kommisjonens arbeid i stor grad var begrenset til samiske, kvenske, lokale og regionale medier i Nord-Norge. Nasjonalt var oppmerksomheten minimal, med unntak av nisjeavisene Klassekampen og Vårt Land. Det var først i 2023 at dekningen i riksmediene økte noe, sannsynligvis påvirket av Fosen-dommen i Høyesterett. Oppmerksomheten hadde et høydepunkt rundt 1. juni da rapporten ble overlevert (Olsen, 2024; Skogerbø et al., 2025; Skogerbø et al., 2024).

I november 2023 ble respondentene også spurt om i hvilke medier de har hørt om Sannhets- og forsoningskommisjonen og da er det TV og riksaviser som dominerer (se figur 3). Dette sier noe om hvor viktig de nasjonale kanalene fortsatt er for innbyggerne, men kan også forklare noe om hvorfor det var en jevnere geografisk kjennskap til Sannhets- og forsoningskommisjonen i 2023. Da rapporten ble offentliggjort fikk den betydelig oppmerksomhet i riksaviser og TV som når innbyggerne i hele landet. Dette bidro til at befolkningen utenfor Troms og Finnmark fikk større kjennskap til kommisjonen.

4.5 Kjennskap til fornorskningspolitikken

En viktig del av kommisjonens mandat var å kartlegge norske myndigheters politikk og virksomhet overfor samer og kvener/norskfinner (og etter hvert ble skogfinner lagt til i mandatet). Spørsmålet som ble stilt var: «Hvor godt tror du at folk flest kjenner til statens

[7] https://surveybanken.sikt.no/no/series/ed271b1c-2595-47e4-8c97-3fcc00f02368

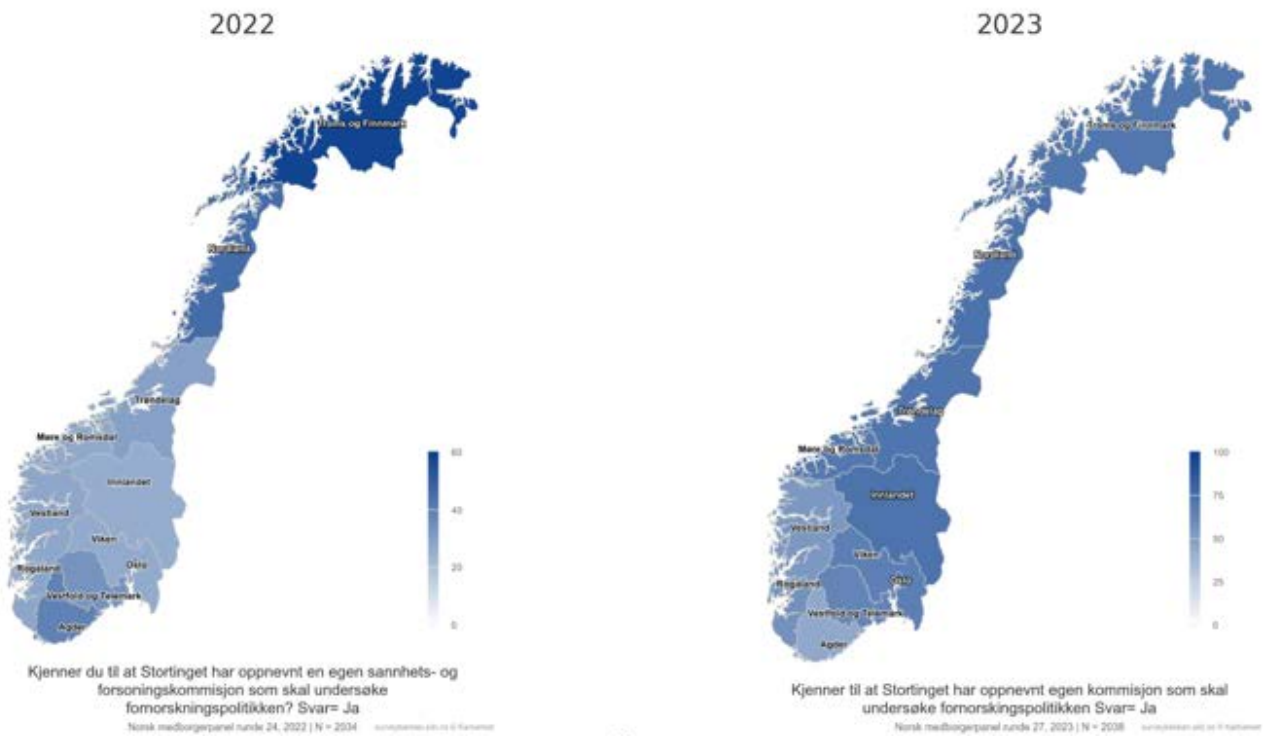

Figur 2 – Geografisk fordeling av innbyggernes kjennskap til SFK

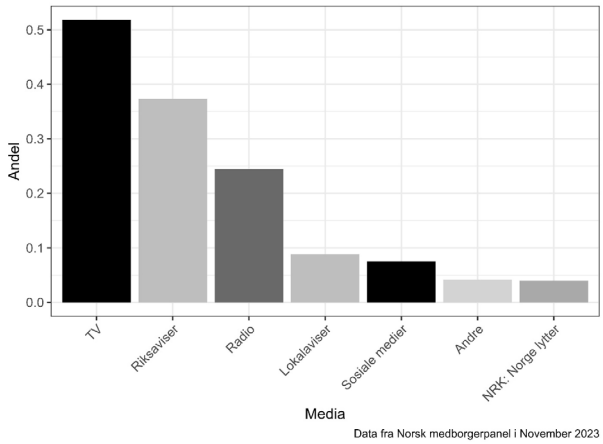

Figur 3 – Andel som har hørt om Sannhets- og forsoningskommisjonen gjennom ulike kategorier av medier, november 2023

aktive fornorskingspolitikk som ble ført fram til 1960-tallet overfor disse gruppene [Samer, kvener/norskfinner og skogfinner]». Her bes respondenten ikke om å gi en vurdering av egen kunnskap, men av kunnskapen til folk flest. En slik vurdering vil nødvendigvis kunne ha en viss usikkerhet over seg, blant annet fordi folks vurderinger ikke baseres på full oversikt over andres faktiske kunnskap, men på overfladiske observasjoner og antakelser. Vi mener likevel at tallene gir en indikasjon på den faktiske kjennskapen til fornorskningspolitikken, særlig utfra forskjellen mellom samer på den ene siden og kvener/norskfinner og skogfinner på den andre, som vi ser nedenfor. En fordel er at svarene kan bidra til å gi et inntrykk av kjennskapen til fornorskningspolitikk og kommisjonen på et kollektivt nivå. Ulempen er at svarene kan være påvirket av respondentens eget kunnskapsnivå, samtidig som begrepet «folk flest» er såvidt vagt at det kan forstås forskjellig av respondentene.

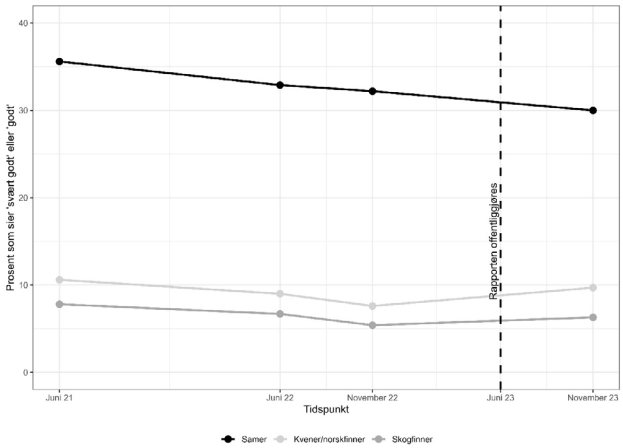

Figur 4 – Vurdering av majoritetsbefolkningens kjennskap til fornorskningspolitikken som ble ført mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner

Som vi kan se av Figur 4, holder vurderingen av folks kjennskap til fornorskningspolitikken seg relativt stabilt over hele perioden. Rundt en av tre tror at innbyggerne kjenner «svært godt» eller «godt» til

fornorskningspolitikken overfor samene. Kjennskapen til fornorskningspolitikken overfor kvener/norskfinner og skogfinner er under 10 prosent. Dette indikerer at nordmenn generelt oppfatter befolkningens kunnskap om fornorskningspolitikken som relativt lav.

En mulig tolkning av at utvalget mener denne kunnskapen avtar over tid, er selve eksistensen av Sannhets- og forsoningskommisjonen. Når befolkningen blir oppmerksom på at en slik kommisjon er opprettet, kan det samtidig skape en forståelse av at det finnes en underliggende grunn for dens etablering – nemlig at kunnskapsnivået om fornorskningspolitikken i samfunnet er utilstrekkelig.

En annen tolkning er at en økende andel blant respondentene erkjenner at folk flest ikke har tilstrekkelig kunnskap om fornorskningspolitikken og forståelse for samiske forhold. Det kan også tenkes at tallmaterialet avspeiler at respondentene innser at de selv ikke har tilstrekkelig kunnskap og at dette kan gjenspeiles i vurderingen av andres kunnskap.

4.6 Majoritetens syn på viktigheten av SFK og dens betydning for forsoning

Over perioden har panelet også blitt spurt om viktigheten av arbeidet til SFK. Funnene er oppsummert i tabell 1. Tabellen viser at den store majoriteten (om lag tre av fire spurte) av majoritetsbefolkningen synes at kommisjonens arbeid er viktig eller svært viktig. Det er på det høyeste nivået i november 2023, altså etter at kommisjonens arbeid er lagt frem. Dette illustrerer at den store majoriteten av befolkningen mener at Sannhets- og forsoningskommisjonen har gjort et viktig arbeid.

Tabell 1: Hvor viktig synes du arbeidet/målet til Stortingets sannhets- og forsoningskommisjon er?[8](Oppgitt i prosent.)

	Ikke viktig i det hele tatt	Lite viktig	Viktig	Svært viktig
Juni 2021	7	18	40	35
November 2022	6	21	48	25
Juni 2023	8	23	46	23
November 2023	5	18	50	27

Et annet spørsmål var i hvilken grad Sannhets- og forsoningskommisjonens sluttrapport ville bidra til forsoning. I spørsmålsrunden som ble gjennomført i oktober-november 2023 har man skilt mellom hvordan arbeidet kan bidra til forsoning mellom minoritetsbefolkningen og staten, og mellom minoritetsbefolkningen og majoritetsbefolkningen. Funnene er oppsummert i tabell 2. Dette viser at folk i stor grad har samme forventing til sluttrapportens bidrag til forsoning mellom minoritetsgrupper og henholdsvis staten og majoritetsbefolkningen. Et flertall på rundt 60 prosent mente i november 2023 at sluttrapporten vil kunne bidra til forsoning. Imidlertid er det få som tror det i stor eller svært stor grad vil bidra til forsoning. Dette kan tyde på at majoritetsbefolkningen er positiv, men noe avventende til om kommisjonens arbeid er tilstrekkelig til å oppnå forsoning.

Tabell 2: Sannhets- og forsoningskommisjonens sluttrapport vil bidra til forsoning mellom:

	Ikke i det hele tatt	I liten grad	I noen grad	I stor grad	I svært stor grad
Staten og minoritetsgrupper	6	30	52	11	1
Majoritetsbefolkning og minoritetsgrupper	9	34	48	8	1

I tabell 3 har vi laget et gjennomsnitt for velgerne (i november 2023) til hvert enkelt stortingsparti som viser deres syn på viktigheten av på SFKs arbeid og på om det kan bidra til forsoning med staten.

Tabell 3: Syn på Sannhets- og forsoningskommisjonen viktighet og bidrag til forsoning, fordelt på politiske partier. November 2023

Partivalg	Viktighet av SFK (1-4)[9]	Tro på at SFK kan bidra til forsoning med staten (1-5)[10]
Sosialistisk Venstreparti	3,4	2,9
Miljøpartiet De Grønne	3,4	2,8
Rødt	3,4	2,7
Venstre	3,2	2,9
Kristelig Folkeparti	3,1	3
Arbeiderpartiet	3,1	2,9
Senterpartiet	2,9	2,8

Fortsetter på neste side →

[8] «I november 2022, juni 2023 og november 2023 var tekst til spørsmålet og selve spørsmålsteksten slik: «I 2018 opprettet Stortinget en Sannhets- og forsoningskommisjon for å granske historisk urett mot samer og tre minoritetsgrupper i Norge (kvener, norskfinner og skogfinner). I forkant av opprettelsen var det en diskusjon, både internt i de samiske, kvenske og norsk-finske miljøene, og partipolitisk uenighet om viktigheten av en slik kommisjon. Et av argumentene for å opprette kommisjonen var at vi trenger mer kunnskap om fornorskingspolitikken og dens konsekvenser. Et argument mot var å la historisk urett ligge i fortiden; man må komme seg videre. En av de viktigste oppgavene til Sannhets- og forsoningskommisjon er å skape forsoning i Norge mellom (a) minoritetsgrupper (samer, kvener/norskfinner og skogfinner) og staten, og (b) mellom disse minoritetsgruppene og majoritetsbefolkningen. Hvor viktig syns du dette arbeidet/målet er?»

I juni 2021 var spørsmålsformuleringen noe annerledes – «Stortinget oppnevnte i 2018 en norsk sannhets- og forsoningskommisjon som skal kartlegge fornorskingspolitikkens konsekvenser for samers, kveners/norskfinners og skogfinners mulighet til å bruke og praktisere eget språk, egen kultur og tradisjonelle næringsveier. Hvor viktig vil du mene at et slikt oppdrag er?»

[9] 1= Ikke viktig i det hele tatt, 2= Lite viktig, 3= Viktig, 4 = Svært viktig

[10] 1= Ikke i det hele tatt, 2= I liten grad, 3= I noen grad, 4= I stor grad, 5= I svært stor grad

← Fortsettelse fra forrige side

Høyre	2,8	2,6
Fremskrittspartiet	2,6	2,4
Andre	3	2,5
Stemte ikke	2,8	2,5
Har ikke stemmerett	3,1	2,9

Generelt sett er det velgere fra partier på venstresiden, som Miljøpartiet De Grønne (3,4), Rødt (3,4) og Sosialistisk Venstreparti (3,4), som anser SFK som mest viktig. Det er verdt å merke seg at dette også er partier, som sammen med partiet Venstre ofte karakteriseres som grønne, alternative og liberale partier (Stein, 2023). Velgere fra høyresiden, spesielt Fremskrittspartiet (2,6) og Høyre (2,8), gir lavest vurdering av viktigheten. Når det gjelder troen på at SFK kan bidra til forsoning, er det ingen tydelig partipolitisk skille, men gjennomsnittsscorene er generelt lavere enn vurderingen av viktighet. Generelt sett ligger de fleste partienes velgere på rundt 2,9 som tilsvarer «i noen grad», mens FrP-velgere (2,4) har lavest tro på dette. De som ikke stemte eller ikke har stemmerett, ligger nær gjennomsnittet, men med noe lavere tro på kommisjonens effekt.

4.7 Tillit og forsoning

Politisk tillit (her målt som en kombinasjon av tillit til Stortinget og tillit til norske politikere) er en viktig faktor for tro på forsonin g og for viktighet av kommisjonens arbeid. Tillit til Stortinget kan ha betydning for hvordan majoritetsbefolkningen vurderer myndighetenes oppfølging i kjølvannet av SFK. Selv om vi her ikke har mulighet til å se på politisk tillit i lys av ulik etnisk bakgrunn, er det grunn til å anta at det kan være forskjeller mellom majoritetsbefolkningens og andre gruppers politiske tillit. Spørsmål om politisk tillit og manglende tillit mellom myndighetene og minoritetsgruppene er behandlet av kommisjonen (se bl.a. SFK 2023, kap. 11, 12, 17, 20 og 24). Kommisjonen viser at det nettopp var en tillitskrise i forholdet mellom samenes og styresmaktene som la grunnlaget for det som skulle bli starten på en ny statlig samepolitikk (SFK 2023, 266-269). Fornorskningspolitikken rammet samene og de nasjonale minoritetene, og har ikke hatt inngripende konsekvenser for majoritetsbefolkningens rett til å snakke sitt språk, leve i den norske kulturen eller gjøre bruk av land og naturressurser.

For å undersøke hvordan tillit slår ut blant majoritetsbefolkningen når det gjelder viktigheten av SFK og tro på forsoning, har vi konstruert en indeksvariabel som måler generell politisk tillit på en skala fra 1 til 5, gjennom å kombinere to spørsmål: "Generelt sett, i hvilken grad har du tillit til norske politikere?" og "I hvilken grad har du tillit til Stortinget?"

Hver av disse spørsmålene ble opprinnelig målt på en skala fra 1 til 5, der 1 indikerer "I svært liten grad" og 5 indikerer "I svært stor grad". Summen på indeksscoren for politisk tillit for hver respondent blir altså: Politisk tillit = (Spørsmål 1 + Spørsmål 2)/2.

Regresjonsmodeller tar hensyn til at det er flere faktorer som kan påvirke hvordan forskjellige folk ser på forskjellige saker. Dette er en statistisk metode som viser hvordan ulike bakgrunnsvariabler – som politisk tillit og kjønn – henger sammen med synet på forsoning. Tabell 4 viser estimater, og stjerner angir statistisk signifikans. I modelleringen har vi også kontrollert for respondentens utdanningsnivå (fordelt i tre kategorier; 1= Ingen utdanning, 2= Kun videregående, 3= Høgskole/universitet), kjønn, om vedkommende er norsk[11] og respondentens alder.

Tabell 4: Regresjonsmodeller

	Avhengig variabel:		
	Forsoning med staten	Forsoning med majoriteten	Viktighet av kommisjonens arbeid
	(1)	(2)	(3)
Politisk tillit	0.25***	0.16***	0.14***
	(0.02)	(0.02)	(0.02)
Utdanning	-0.05	-0.06	0.02
	(0.03)	(0.03)	(0.03)
Kvinne	0.25***	0.25***	0.33***
	(0.04)	(0.04)	(0.04)
Norsk	0.09	0.05	0.03
	(0.06)	(0.06)	(0.06)
Alder	-0.02	-0.01	-0.04
	(0.03)	(0.03)	(0.03)
Constant	2.01***	2.14***	2.46***
	(0.12)	(0.13)	(0.12)
Observasjoner	1,588	1,565	1,789
R2	0.11	0.06	0.07
Adjusted R2	0.11	0.06	0.07
Residual Std. Error	0.70 (df = 1582)	0.74 (df = 1559)	0.76 (df = 1783)
F Statistic	40.06*** (df = 5; 1582)	19.26*** (df = 5; 1559)	27.22*** (df = 5; 1783)
Note:	**p<0.05; ***p<0.01		

Modellene viser at politisk tillit er helt sentralt, også når man kontrollerer for de andre faktorene, for hvorvidt

[11] Variabelen Norsk er plassert på et spørsmål hvor respondenten har krysset av i boksen norsk, men hvor respondenten kunne sette flere kryss (deriblant samisk) på følgende spørsmål: Folk har ulik etnisk bakgrunn. Hva regner du deg selv som?

respondentene har tro på at SFK kan bidra til forsoning med staten (modell 1), forsoning med majoriteten (modell 2) og hvorvidt kommisjonens arbeid er viktig (modell 3). Sammenhengene er svært sterke og dette viser hvor viktig politisk tillit er for alle disse områdene knyttet til Sannhets- og forsoningskommisjonen. Også kjønn er en signifikant variabel og viser at kvinner er mer positive enn menn når det kommer til både tro på forsoning og viktigheten av SFK. Når det kontrolleres for politisk tillit er det ingen signifikante forskjeller når det gjelder utdanning, norsk som etnisk bakgrunn eller alder. Det er heller ingen geografiske forskjeller.

4.8 Hinder for forsoning

I runden som gikk i juni 2023 ble det spurt om hinder for forsoning. Respondentene fikk betydelig informasjon[12] om de forskjellige sakene i forkant av de to spørsmålene om hinder for forsoning:

1. Sannhets- og forsoningskommisjonens sluttrapport bør inkludere en avklaring av samiske landrettigheter.
2. Fosen-saken kommer til å hindre forsoningsprosessen mellom samene og staten.

Funnene er oppsummert i tabell 5 og indikerer at majoriteten av respondentene ser på begge saker som mulige hindre for forsoning.

Tabell 5: Hinder for forsoning (oppgitt i prosent)

	Svært enig	Enig	Noe enig	Verken enig eller uenig	Noe uenig	Uenig	Svært uenig
Fosen-saken	9	19	26	28	7	9	3
Samiske landrettigheter	17	34	18	16	4	6	6

I runden som gikk i november 2023 ble respondentene spurt om kraftpolitikken og Melkøya. Her ble det også gitt informasjon om saken i forkant av spørsmålet.[13]

Tabell 6: Hinder for forsoning, november 2023 (oppgitt i prosent)

	I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt	Vet ikke
Kraftpolitikken og Melkøya	19	29	30	10	4	9

Den store majoriteten (78 prosent) mener at Melkøya og kraftpolitikken vil kunne være til hinder for forsoning. Skalaen er noe forskjellig i de to spørsmålene og det er en tekst i forkant for å gi informantene informasjon, men som også kan være noe ledende. Det er likevel ingen tvil om at spørsmål knyttet til kraftutbygging og landrettigheter oppfattes å være konfliktskapende i en forsoningsprosess. Tallene viser også en relativt høy grad av enighet om at rapporten burde inkludere en avklaring av samiske landrettigheter, noe det etter rapportframleggelsen viste seg å ikke være gjort (Josefsen og Broderstad 2024).

Diskusjon

Våre undersøkelser viser at majoritetsbefolkningens kjennskap til Sannhets- og forsoningskommisjonen ble vurdert som økende i løpet av perioden SFK jobbet (se figur 1). Ikke overraskende nådde kjennskapen til SFK en topp i juni 2023 da kommisjonens rapport ble lagt frem. På toppunktet hadde rundt 65 prosent av majoritetsbefolkningen kunnskap om at SFK var i arbeid. At den falt noe i november, kan være et uttrykk for lavere medieoppmerksomhet.

Det er verdt å merke seg at en stor andel av majoritetsbefolkningen mener at SFKs arbeid er viktig. Det er et positivt utgangspunkt for evne og vilje til forsoning mellom majoritetsbefolkningen og minoritetsbefolkningen. Det er derimot noe bekymringsfullt at det er relativt få som mener at sluttrapporten i seg selv i stor eller svært stor grad vil bidra til forsoning. Som vist i punktet foran om tillit og forsoning, jf. tabell 4, er politisk tillit til de politiske institusjonene den aller viktigste forklaringen til at majoritetsbefolkningen har tro på forsoning og er mer positiv til viktigheten av SFK er hvorvidt de har politisk tillit til de politiske institusjonene. Her har kjønn betydning. En høy grad av politisk tillit framstår derfor som sentralt for at majoritetsbefolkningen skal slutte opp om politikk og tiltak som bidrar til forsoning. Det er viktig å være oppmerksom på at tallene ikke sier noe om samers og nasjonale minoriteters tillit til at Stortinget har vilje til å gjøre om den uretten som fornorskningspolitikken påførte disse gruppene og som fortsatt virker i dag.

Det er også verdt å merke seg at velgerne til Fremskrittspartiet og Høyre er mest skeptiske både til viktighet av SFK og troen på at rapporten kan bidra til forsoning. At FrP's velgere er skeptiske, faller sammen

[12] «Denne vinteren har vi sett demonstrasjoner i Oslo i forbindelse med den såkalte Fosen-saken, 500 dager etter at Høyesterett enstemmig fastslo at vindturbinene i reinbeiteområdet på Fosen i Sør-Trøndelag er satt opp i strid med samenes menneskerettigheter. Høyesterett har derimot ikke uttalt seg om anlegget bør legges ned eller ikke.»

[13] «Samtidig som arbeidet med rapporten til Sannhets- og forsoningskommisjonen har pågått, har regjeringen vedtatt politikk som har fått sterk kritikk fra mange samer. Dette gjelder særlig avgjørelsene om bygging av vindkraftanlegg på Fosen i Trøndelag og elektrifisering av Equinors anlegg for mottak og prosessering av naturgass på Melkøya i Troms og Finnmark. Mange samer hevder at disse kraftutbyggingsprosjektene er i konflikt med reindriften i disse områdene og dermed også i strid med samenes rett til å utøve sin kultur. I hvilken grad tror du regjeringens kraftpolitikk kan forhindre forsoning mellom samer og staten?»

med at partiet var imot opprettelsen av kommisjonen. Fremskrittspartiet stemte mot at Stortinget skulle gi en beklagelse for fornorskningspolitikken og stilte seg heller ikke bak Stortingets beklagelse og syttenpunkts vedtak. På den andre siden har vi de mer verdiliberale partiene (SV, MDG, Venstre og Rødt). I stor grad ble velgerens sympatier gjenspeilet da Stortinget i november 2024 voterte over SFKs rapport hvor de fire partiene som hadde mest positive velgere i vår undersøkelse når det gjelder viktigheten av SFK, også stemte for de forslagene som inkluderte internasjonale urfolksrettigheter og samiske rettigheter til land og vann. Derimot utgjorde Arbeiderpartiet, Høyre og Senterpartiet en blokk som gikk inn for en mer begrenset forståelse av forsoning som språktiltak, kulturtiltak, og som dannet et flertall. Det er videre verdt å merke seg at Høyre, på tross av at partiet, sammen med Fremskrittspartiet, ikke støtte opprettelsen av Sannhets- og forsoningskommisjonen i 2018, i behandlingen av saken i 2023 trakk seg inn mot sentrum. Dette viser at partipolitiske preferanser forklarer en del av variasjonen om hvordan majoritetsbefolkningen ser på fornorskningspolitikken og SFK.

Her har vi også sett på mulige hindre for forsoning. Mer spesifikt har vi sett på landrettigheter, kraftutbygging på Melkøya og Fosen-saken som mulige hindrer. Alle tre saker som viser at majoriteten tenker at de kan være hindrer for forsoning (se tabell 5 og tabell 6). Dette illustrerer hvordan det fortsatt er betydelige konflikter mellom det samiske samfunnet og majoritetssamfunnet som kan gjøre prosessen fremover krevende. Saker som elektrifisering av Melkøya eller vindkraft-utbygging er konkrete eksempler på trusler mot samers land- og vannrettigheter, altså i det som Sannhets- og forsoningskommisjonen omtalte som en av to rettighetssøyler. Konfliktsaker om inngrep i tradisjonelle samiske landområder illustrerer kommisjonens poeng om at det i slike saker har vært «langt vanskeligere å få avklart rettighetene» (SFK 2023, 315). Et spørsmål er om det er mulig å snakke om forsoning i et urfolksperspektiv dersom en så vidt sentral del av assimileringspolitikken ikke adresseres av statlige myndigheter (jf. Josefsen og Broderstad (2024) for en nærmere diskusjon av urfolksperspektivet i kommisjonsrapporten).

Et viktig moment i våre funn er at kun 1/3 del av befolkningen sier at de tror folk flest har kjennskap til fornorskningspolitikken overfor samene og rundt 10 prosent når det gjelder fornorskningspolitikken overfor kvener/norskfinner (se figur 2). Mye av assimileringspolitikken rettet seg mot språk, kultur, skole og utdanning, altså det som kommisjonen omtaler som rettighetssøylen språk og kultur. Dette er en erfaring samer deler med andre urfolk, eller som Gjerpe (2017, 150-165) skriver: «For urfolk over hele verden, i likhet med den samiske befolkningen, har skole og utdanning historisk sett vært knyttet til assimilering.» Den australske historikeren Reynolds viser hvordan det eksisterer en nasjonal stillhet i den nasjonale fortellingen om australsk historie, hvor aboriginsk historie og perspektiver har blitt ekskludert fra skolen og i majoritetssamfunnet for øvrig. Reynolds (1999) tar i sin selvreflekterende bok Why Weren't We Told, et oppgjør med den totalt manglende kunnskapen i hans egen oppvekst om australske urfolks kultur og historie, samt hvordan koloniseringspolitikken hadde påført urfolksgruppene enorme lidelser og urett. Brutaliteten i koloniserings- og assimileringspolitikken overfor urfolk i Australia skiller seg fra det som skjedde i Sápmi. Men også her ser vi at staten, enda i dag, fordriver samer som rettighetshavere fra sine tradisjonelle områder gjennom en inngrepspolitikk dominert av økonomiske interesser. Ikke bare kunnskap og kjennskap til hva fornorskningspolitikken var, er viktig for en videre forsoning mellom gruppene, også forståelse og innsikt i hvorfor og hvordan denne politikken fikk virke, er avgjørende for en videre forsoning.

Det vi har pekt på her er at fornorskningspolitikken overfor samer på den ene siden og nasjonale minoriteter på den andre siden, både hadde fellestrekk, men også ulikt innhold. Forskjellene er først og fremst knyttet til det kommisjonen omtaler som rettighetssøylen land og vann. Konsekvensene av dette har vært og fortsatt er store for samisk levemåte og livsgrunnlag (Bjørklund 2024, Fjellheim 2024). De språklige og kulturelt målrettede tiltakene som ble vedtatt av Stortingets flertall, vil være sentrale i et oppgjør med fornorskningspolitikken. Men uten et fokus på land- og vannproblematikken som utgjør kjernen i urfolksforståelsen, vil forsoningsprosessene og resultatene man streber mot, framstå som utilstrekkelige.

Våre funn tyder på at det verken er tilstrekkelig kunnskap om fornorskningspolitikken rettet mot samer som urfolk og de nasjonale minoritetene i den norske majoritetsbefolkningen. I oppfølgingen av tiltakene og i arbeidet med nye tiltak, er nettopp økt kunnskap i majoritetsbefolkningen et sentralt bidrag som kan bidra til å styrke forsoningsarbeidet, slik det blant annet framkommer i kommisjonens rapport (se blant annet SFK 2023, 652-653). Kunnskap er en forutsetning for forståelse og kan bidra til en mer informert tillit i befolkningen om politiske beslutninger og tiltak rettet mot samer og nasjonale minoriteter. Her bør kunnskapsformidlingen tydeliggjøre at selv om den språklige og kulturelle fornorskningspolitikken har vært felles for samer og nasjonale minoriteter, har den ikke vært identisk (se SFK 2023, 315). Dessuten bør statlig ideologi som fornorskningspolitikken bygde på, bli en eksplisitt del av formidlingen om fornorskningspolitikkens innhold og konsekvenser. Det gjelder særlig hva som begrunnet samers tap av landrettigheter og måten dette fortsatt i dag preger offentlige beslutninger om inngrep i samiske tradisjonelle landområder.

Konklusjon

Denne studien viser at majoritetsbefolkningens kjennskap til Sannhets- og forsoningskommisjonen (SFK) økte betydelig i løpet av kommisjonens virketid, med en tydelig topp rundt publiseringen av sluttrapporten i juni 2023. Samtidig viser funnene at kunnskapen om fornorskningspolitikken, særlig overfor kvener/norskfinner og skogfinner, fortsatt er lav i befolkningen. Selv om et stort flertall mener at SFKs arbeid er viktig, er respondentene mer avventende til hva arbeidet vil bidra til. Det gjelder særlig blant grupper i majoritetsbefolkningen med lav politisk tillit til Stortinget. Disse gruppene med lav politisk tillit, er også de som er mest skeptiske til SFK og som skårer lavest på om de har tro på forsoning.

Den politiske tilliten hos majoriteten fremstår som en avgjørende faktor for om man har tro på forsoningsprosessen. Dette viser at tillit til politiske institusjoner er sentralt dersom forsoningsarbeidet skal lykkes. For at forsoning skal lykkes, må de grep som Stortinget og norske myndigheter gjør, samtidig framstå som rettferdige for de som har vært utsatt for urett. Det er derfor grunn til å understreke betydningen av politikeres og andres rolle i å bygge og styrke tilliten til politiske institusjoner. Partipolitiske preferanser påvirker også synet på SFK, der vi ser at velgere til verdiliberale partier i større grad støtter forsoningsarbeidet enn tilfellet er blant høyrepopulistiske velgere.

Videre peker studien på at konkrete saker som kraftutbygging, samiske landrettigheter og Fosen-saken oppfattes som betydelige hindre for forsoning. Disse sakene viser hvordan forsoningsprosessen lett kan komme i skyggen av pågående, nye eller uløste konflikter. De understreker også nødvendigheten av et samisk rettighetsarbeid og en rettighetsavklaring i politisk og rettslig forstand, samt et langsiktig og inkluderende arbeid i majoritetsbefolkningen. Som vist her er tilliten til de politiske institusjonene avgjørende. Hvordan disse håndterer samiske rettigheter og perspektiver, vil ha stor betydning når det gjelder å bygge kunnskap og forståelse for samiske landrettighetsproblematikken.

Skal vi komme nærmere en reell forsoning, er det nødvendig med et systematisk og vedvarende arbeid for å øke kunnskapen i majoritetsbefolkningen om fornorskningspolitikken og dens konsekvenser – både historisk og i dag. Dette innebærer å ta på alvor den nasjonale stillheten og kunnskapsmangelen, og å utvikle tiltak som sikrer at majoritetsbefolkningen ikke forblir passiv tilskuer, men aktiv deltaker i forsoningsprosessen.

For å fremme kunnskap om fornorskningspolitikken og økt forståelse for behovet for forsoning i majoritetsbefolkningen, foreslo kommisjonen brede satsninger på formidling og kunnskapsbygging, rettet mot majoritetsbefolkningen. Det samme gjelder undervisningen om samiske og kvenske forhold i skolen, både når det gjelder omfang og mangfold av perspektiver. Målet er å sikre at kommende generasjoner får en mer helhetlig forståelse av Norges flerkulturelle historie. Disse tiltakene berører imidlertid ikke fornorskningspolitikkens konsekvenser for samiske rettigheter i landrettighetssøylen. Statlige aktører må i politikkutforming og konkret forsoningsarbeid inkludere tiltak som sikrer bruk av arealer og ressurser basert på urfolksrettigheter.

I tillegg mener vi det er behov for nye befolkningsundersøkelser for å kunne følge utviklingen i befolkningens kunnskap og holdninger etter Sannhets- og forsoningskommisjonens arbeid. Det er nødvendig med kunnskap i befolkningen når det gjelder fornorskningspolitikken og forsoningsarbeidet, både blant majoritetsbefolkningen og blant samene og de nasjonale minoritetene. En slik ny kunnskapsutvikling vil gi anledning til å undersøke langsiktige effekter av arbeidet med forsoning knyttet til interesse og kjennskap. Selv om sametingsvalgprosjektet (2025-2029) vil gjøre en begrenset studie av dette, i kombinasjon med UiTs datainnsamling blant majoritetsbefolkningen, bør det gjennomføres årlige datainnsamlinger, gjerne videreført i Disscore's panelstudier.

Tilrådninger:

- Sannhets- og forsoningskommisjonens inndeling i en rettighetssøyle for språk og kultur, og en for land og vann, bør legges til grunn for det politiske forsoningsarbeidet.
- Behovet for forsoningstiltak som adresserer følgene av fornorskningspolitikken når det gjelder styring og bruk av land og ressurser, må erkjennes.
- Søylen om land og vann må ses i lys av Stortingets tidligere vedtak om samiske landrettigheter og ressursutnyttelse og offentlig arealbruk, og operasjonaliseres med basis i urfolksrettigheter.
- Det bør gjennomføres jevnlige befolkningsundersøkelser om majoritetsbefolkningens kunnskap og kunnskapsbehov, holdninger, forventninger og oppslutning om forsoningsarbeidet.

Referanser

Bjørklund, I. (2024). Den norske kolonialismen i Sápmi – metafor eller realitet? Nytt norsk tidsskrift. Ss. 222-234. https://doi.org/10.18261/nnt.41.3-4.3

Broderstad, E. G. & Josefsen, E. (2023). The Norwegian TRC: Truth, reconciliation, and public engagement. International Journal on Minority and Group Rights, 31(2), 205-232. oi:10.1163/15718115-bja10120

Dancy, G. & Thoms, O. T. (2022). Do truth commissions really improve democracy? Comparative political studies, 55(4), 555-587. https://doi.org/10.1177/00104140211024305

Fimreite, A. L. & Ivarsflaten, E. (2022). Nye perspektiver på det norske demokratiets kjerneinstitusjoner. Norsk statsvitenskapelig tidsskrift, (4), 129-136. https://doi.org/10.18261/nst.38.4

Fjellheim, E. M. B. (2024). Resisting unfinished colonial business in southern saami reindeer herding landscapes struggles over knowledges, worldviews, and values. Ph.D. UiT The Arctic University of Norway, Faculty of Humanites, Social Sciences and Education, Sámi Dutkamiid Guovddáš.

Gjerpe, K. K. (2017). Samisk læreplanverk–en symbolsk forpliktelse? En begrepsanalyse av det samiske innholdet i Læreplanverket Kunnskapsløftet og Kunnskapsløftet Samisk. Nordic Studies in Education, 37(3-4), 150-165.

Habbestad, A. D. (2023). From ideas to final mandate An analysis of the process of formulating the Norwegian TRC mandate and the idea [UiT Norges arktiske universitet].

Innst. 30 S (2024-2025) Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Sannhet og forsoning – grunnlag for et oppgjør med fornorskingspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner. https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2024-2025/inns-202425-030s/?all=true

Innst. 408 S (2017–2018) Innstilling fra Stortingets presidentskap om mandat for og sammensetning av kommisjonen som skal granske fornorskingspolitikk og urett overfor samer, kvener og norskfinner. https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2017-2018/inns-201718-408s/?all=true

Innst. 493 S (2016–2017) Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om representantforslag om en sannhetskommisjon for fornorskningspolitikk og urett begått mot det samiske og kvenske folk i Norge. https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2016-2017/inns-201617-493s/?all=true

Josefsen, E. & Broderstad, E.G. (2024). Hvordan forstå fornorskningspolitikkens formelle sluttpunkt? Heimen Vol.61, utgave 4, 311-328. https://doi.org/10.18261/heimen.61.4.4

Olsen, K. (2024). The Relation of Civil Society to the Norwegian TRC-Process in the Light of TRUCOM Research: A Reconciliation without the Majority? I L. M. Skum, J. Klaasen, B. Krukpa & R. Aldred (Red.), Cultivating Transformative Reconciliation. Are TRC Processes Enough? (s. 173-191). Pickwick Publications.

Representantforslag 30 S (2016-2017) Representantforslag om en sannhetskommisjon for fornorskningspolitikk og urett begått mot det samiske og kvenske folk i Norge

Reynolds, H. (1999). Why weren't we told?: A personal search for the truth about our history. Penguin, Melbourne. DOI:10.1111/j.1467-842X.1999.tb01559.x

Skogerbø, E., Habbestad, A. D., Fjærli, M. R. & Josefsen, E. (2024). Sannhets-og forsoningskommisjonen i mediene. Mediehistorisk tidsskrift, 21(2), 12–39.

Skogerbø, E., McCallum, K. & Dreher, T. (2025). Overshadowed voices in media reporting on truth-telling commissions. Media, Culture & Society, 01634437241276125.

Skaar, E. (2018). Transitional justice for human rights: The legacy and future of truth and reconciliation commissions. International Human Rights Institutions, Tribunals, and Courts. International Human Rights, 1-21. https://doi.org/10.1007/978-981-10-4516-5_15-1

Stanton, K. (2011). Canada's Truth and Reconciliation Commission: Settling the Past? International Indigenous Policy Journal, 2(3), 1–18. https://www.jstor.org/stable/48766832

Stein, J. (2023). Blir norsk politikk GAL ? – Norske velgere og partier sett gjennom et europeisk perspektiv. Norsk statsvitenskapelig tidsskrift, 39(1). https://doi.org/10.18261/nst.39.1.3

Sannhets- og forsoningskommisjonen. (2023). Sannhet og forsoning: Grunnlag for et oppgjør med fornorskingspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner. (Dokument 19 (2022–2023)). https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/dokumentserien/2022-2023/dok19-202223.pdf